

भारतीय राष्ट्रपती निवडणूक 2022

- भारताचे राष्ट्रपती राम नाथ कोविंद यांचा कार्यकाळ या वर्षी 24 जुलै रोजी संपणार आहे आणि भारताच्या पुढील राष्ट्रपतीसाठी 18 जुलै रोजी निवडणूक होणार आहे. मतमोजणी 21 जुलै रोजी होईल आणि नवीन राष्ट्रपती 25 जुलै रोजी शपथ घेतील. आजच्या या लेखात आपण भारताच्या राष्ट्रपतीची निवडणूक विषयी संपूर्ण माहिती घेणार आहोत.
- राष्ट्रपतीपदाच्या निवडणुकीची अधिसूचना १५ जून रोजी जारी करण्यात येणार असून, उमेदवारी अर्ज भरण्याचा शेवटचा दिवस २९ जून आहे. ३० जून रोजी अर्जांची छाननी होणार आहे. उमेदवारी अर्ज मागे घेण्याचा शेवटचा दिवस २ जुलै आहे. निवडणूक आयोगाने केंद्र सरकारशी सल्लामसलत करून लोकसभा आणि राज्यसभेच्या महासचिवांची निवडणूक निर्णय अधिकारी म्हणून आळीपाळीने नियुक्ती केली आहे,' असे निवडणूक आयोगाने म्हटले आहे. त्यानुसार, 'राष्ट्रपतींच्या कार्यालयाच्या सध्याच्या निवडणुकीसाठी राज्यसभेच्या महासचिवांची निर्वाचन अधिकारी म्हणून नियुक्ती केली जाईल,' असेही त्यात नमूद करण्यात आले आहे.

राष्ट्रपतींची निवड कशी होते?

भारतीय राष्ट्रपतींची निवड इलेक्टरल कॉलेज प्रणालीद्वारे केली जाते, ज्यामध्ये राष्ट्रीय आणि राज्यस्तरीय कायदेकर्त्याद्वारे मते दिली जातात.

- भारताच्या निवडणूक आयोगामार्फत (EC) निवडणुका घेतल्या जातात आणि त्यांचे निरीक्षण केले जाते.
- इलेक्टरल कॉलेज हे संसदेच्या वरच्या आणि खालच्या सभागृहांचे (राज्यसभा आणि लोकसभा खासदार) निवडून आलेले सर्व सदस्य आणि राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांच्या विधानसभेचे निवडून आलेले सदस्य (आमदार) बनलेले असते.

संबंधित घटनात्मक तरतुदी:

1. अनुच्छेद 54: राष्ट्रपतीची निवडणूक
2. अनुच्छेद 55: राष्ट्रपती निवडीची पद्धत.
3. अनुच्छेद 56 : राष्ट्रपती पदाचा कार्यकाळ
4. अनुच्छेद 57: पुनर्निवडणुकीसाठी पात्रता.
5. अनुच्छेद 58: राष्ट्रपती म्हणून निवडीसाठी पात्रता

प्रक्रिया:

मतदानापूर्वी, नामांकनाचा टप्पा घेतो, जेथे निवडणुकीत उभे राहण्याचा इरादा असलेला उमेदवार 50 प्रस्तावकांच्या आणि 50 समर्थकांच्या स्वाक्षरी केलेल्या यादीसह नामांकन दाखल करतो.

- हे प्रस्तावक आणि समर्थन करणारे राज्य आणि राष्ट्रीय स्तरावरील इलेक्टरल कॉलेजच्या एकूण सदस्यांपैकी कोणीही असू शकतात.
- 1974 मध्ये EC च्या लक्षात आले की 50 प्रस्तावक आणि समर्थक मिळवण्याचा नियम लागू करण्यात आला होता, की अनेक उमेदवार, ज्यांना जिंकण्याची अस्पष्ट शक्यता देखील नव्हती, निवडणूक लढवण्यासाठी त्यांचे अर्ज दाखल करतील.
- उमेदवाराने सुरक्षा जमा करणे आवश्यक आहे, जे ₹15,000 आहे. नामनिर्देशनपत्रासोबतच केली जाणार आहे.
- चारपेक्षा जास्त नामनिर्देशनपत्रे उमेदवाराने किंवा त्याच्या वतीने दाखल करता येणार नाहीत किंवा रिटर्निंग ऑफिसरकडून प्राप्त करता येणार नाहीत.
- एक मतदार एकापेक्षा जास्त उमेदवारांचे नामनिर्देशन प्रस्तावित करू शकत नाही किंवा दुय्यम करू शकत नाही.

प्रत्येक मताचे मूल्य काय आणि ते कसे मोजले जाते?

प्रत्येक खासदार किंवा आमदाराने दिलेले मत एक मत म्हणून मोजले जात नाही. राज्यसभा आणि लोकसभेच्या खासदारांच्या प्रत्येक मताचे निश्चित मूल्य ७०८ आहे.

- दरम्यान, विधानसभेतील सदस्यसंख्येच्या तुलनेत त्याच्या लोकसंख्येतील घटकांच्या गणनेच्या आधारावर प्रत्येक आमदाराचे मत मूल्य राज्यानुसार भिन्न असते.
- संविधान (चौचाशीवी सुधारणा) कायदा २००१ नुसार, सध्या राज्यांची लोकसंख्या १९७१ च्या जनगणनेच्या आकडेवारीवरून घेतली जाते. सन 2026 नंतर घेतलेल्या जनगणनेचे आकडे प्रसिद्ध झाल्यावर यात बदल होईल.
- यंदा राष्ट्रपतीपदाच्या निवडणुकीत एकूण 776 खासदार आणि 4033 आमदार मतदान करणार आहेत. एकूण मतांची किंमत 10,86,431 आहे. आमदारांच्या मतांचे मूल्य 5,43,231 आणि खासदारांच्या मतांचे मूल्य 5,43,200 आहे.
- प्रत्येक आमदाराच्या मताचे मूल्य राज्याच्या लोकसंख्येला त्याच्या विधानसभेतील आमदारांच्या संख्येने भागून ठरवले जाते आणि प्राप्त झालेल्या भागाला पुढे 1000 ने भागले जाते.
- उदाहरणार्थ, उत्तर प्रदेशात प्रत्येक आमदाराच्या मताचे मूल्य सर्वाधिक आहे, 208. महाराष्ट्रात एका आमदाराच्या मताचे मूल्य 175 आहे, तर अरुणाचल प्रदेशात फक्त 8 आहे.

विजय मिळवण्यासाठी काय आवश्यक आहे?

नामनिर्देशित उमेदवार साध्या बहुमताच्या आधारे विजय मिळवत नाही तर विशिष्ट मतांच्या कोट्यावर विजय मिळवितो. मतमोजणी करताना, EC कागदी इलेक्टोरल कॉलेज ने टाकलेल्या सर्व वैध मतांची बेरीज करते आणि विजयी होण्यासाठी उमेदवाराला एकूण पडलेल्या मतांपैकी 50% + 1 मिळणे आवश्यक आहे.

- सार्वत्रिक निवडणुकांच्या विपरीत, जेथे मतदार एकाच पक्षाच्या उमेदवाराला मत देतात, इलेक्टोरल कॉलेजचे मतदार पसंतीक्रमानुसार मतपत्रिकेवर उमेदवारांची नावे लिहितात.
- राष्ट्रपतींची निवडणूक एकल हस्तांतरणीय मताद्वारे आनुपातिक प्रतिनिधित्व प्रणालीनुसार घेतली जाते आणि मतदान गुप्त मतदानाद्वारे होते.

कोण पात्र आहे?

निवडणुकीसाठी पात्र होण्यासाठी, व्यक्ती: भारताचा नागरिक असणे आवश्यक आहे; वयाची ३५ वर्षे पूर्ण केली आहेत; आणि हाऊस ऑफ द पीपलचा (राज्यसभा) सदस्य म्हणून निवडीसाठी पात्र आहे (अनुच्छेद 58).

- भारत सरकार किंवा कोणत्याही राज्य सरकारच्या अंतर्गत किंवा कोणत्याही राज्य सरकारद्वारे नियंत्रित असलेल्या कोणत्याही स्थानिक किंवा इतर प्राधिकरणाच्या अंतर्गत लाभाचे कोणतेही पद धारण केल्यास ती व्यक्ती पात्र ठरणार नाही.

मतदान कुठे होते?

राष्ट्रपतीपदाच्या निवडणुकीसाठी मतदान संसद आणि राज्यांच्या विधानसभांच्या आवारात होईल, तर राज्यसभेचे महासचिव रिटर्निंग अधिकारी असतील. खासदार संसदेत आणि आमदार आपापल्या राज्यांच्या विधानसभामध्ये मतदान करतात.